

Tache Papahagi, *Graiul și folklorul Maramureșului*,
Editura Universității din București, 2017, 348 p. (ediție și studiu
introdutiv de Ioan-Mircea Farcaș)

Aurelia-Gabriela VANCA

Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca
Facultatea de Litere, Baia Mare

Recent, cu sprijinul Societății Maramureșene de Onomastică și Dialectologie (SMOD) și al Consiliului Județean Maramureș, a apărut sub egida Editura Universității din București, reeditarea anastatică a studiului „Graiul și folklorul Maramureșului” sub îngrijirea lui Ioan-Mircea Farcaș, conferențiar universitar doctor – specialist în dialectologie română, geografie lingvistică, semantică, sociolingvistică, fonetică și limbă română contemporană, în prezent, decanul Facultății de Litere din cadrul Centrului Universitar Nord din Baia Mare. În prefațarea actualei reeditări a ediției princeps din 1925, acesta se raportează diacronic la constatările de ordin fonetic, morfologic, sintactic și semantic ale lui Tache Papahagi, autorul lucrării. Urmarea firească este constatarea că, prin republicare, acestei lucrări, „prima care descrie aria dialectală a Maramureșului”, i se recunoaște rolul hotărâtor în obținerea unei perspective valorizatoare de ansamblu asupra spațiului și a contextului analizat, din punct de vedere geografic, economic, social, religios, etnic și lingvistic.

Aromânul Tache Papahagi a absolvit Facultatea de Litere și Filosofie din București, unde va deține, funcțiile de asistent (1921), docent (1926), conferențiar (1928) și profesor (1943-1948), pentru ca ulterior, în 1964, să i se decerneze, atât titlul de „profesor emerit”, cât și Premiul de Stat.

Cercetările sale pe teren s-au materializat într-un complex album foto al României interbelice (*Images d'éthnographie roumaine, daco-roumaine et aroumaine* – 3 volume: 1928-1934), în numeroase studii de etnografie și de istorie a limbii (precum *Creațiunea poetică populară* – 1926 și *Dispariții și suprapuneri lexicale* – 1927), prezentări comparative între română, italiană, franceză, spaniolă și latină, respectiv prin publicarea literaturii aromânești (cultă și populară).

Etnopsiholog prin excelență și lingvist prin definiție, autorul era convins că spiritualitatea noastră immanentă se poate desluși doar prin cercetare la fața locului, care poate surprinde traiul zilnic, istoria și folclorul, adică „întreaga viață a unui popor, cu toate ramificațiile și complexitatea ei sufletească și intelectuală” (p. XXX).

Studiul sintetic *Graiul și folklorul Maramureșului* (1925) constituie teza sa de doctorat, în alcătuirea căreia el adoptă sistemul de transcriere al lui Ovid Densusianu (acestui îi și dedică lucrarea), pentru a reda cât mai fidel textele receptate direct.

Introducerea (VII-LXXXII) contextualizează traiul maramureșenilor din punct de vedere *geografic* (văi și munți, căi terestre de comunicație, dispunerea satelor, înfățișarea și compartimentarea caselor), *economic* (resursele animale și naturale – miniere și minerale – nevalorificate pe deplin sau chiar neexploatate, cauze ale sărăciei; dominația evreilor pe piața financiară; diferențierea de clasă între „domni” – unguri, „oameni” – români și „evrei” – „Žid”), *politic* (izolarea datorată așezării geografice), *etnografic* (venirea evreilor în Maramureș, distribuția lor, tipologia evreului și relația lui cu creștinii) și *religios* (coexistența fondului aparținând cultului păgân cu principiile greco-catolice și ortodoxe; categoria aparte a pocăiților, stilurile arhitectonice ale bisericii maramureșene care „a servit în decursul vijelios al atâtor amari de secole de cel mai puternic scut al menținerii individualității etnice românești în acest ținut nordic al României întregite” – p. XIX.) Toate acestea contribuie la conturarea unui profil psihomoral inconfundabil. Fără îndoială, constată autorul, „trăsătura fundamentală a Maramureșeanului rezidă în înfățișarea lui calmă, sobră și solemnă” (p. XXVII), într-o „pronunțată independență morală, judecată sănătoasă și inteligență vie” (p. XXVIII), pe când sarcasmul său se observă în strigături și porecle.

Următorul capitol abordează *folklorul* (p. XXX-LIII), ce dovedește că „sufletul unui popor se oglindește și în poezia lui” (p. XXXII). Aceasta fiind premisa, *balada* evidențiază, în viziunea autorului, substratul comun al românilor și al albanezilor, pe când *descântecelor* dezvăluie convingerile maramureșeanului cu privire la efectele magiei. Așadar, *crențele, tradițiile și datinile* (p. XLIV-XLVI); *păstoritul* (p. XLVI-L) și instrumentele muzicale asociate lui – fluierul, cavatul, trâmbița și drâmba – se regăsesc în *creațiunea populară* (p. L-LIII), sub forma textelor ce au fost culese și selectate de la păstrătorii lor, îndeosebi femei, unde *graiul* (p. LIII-LXXXIII) se manifestă în deplinătatea potențialului său, găsindu-și forme unice de manifestare la nivel fonetic, morfologic, sintactic și lexical. Fonetica (p. LV-LXV) are ca subdiviziuni: vocalele accentuate, vocalele atone, vocalele în hiat, accidentele generale, consoanele și accidentele generale. Morfologia (p. LXV-LXX) abordează substantivul, articolul, cazurile, adjectivul, numerele, pronumele, verbul, adverbele, prepozițiile, conjuncțiile și derivarea („derivațiunea”). Sintaxa (p. LXXI-LXXII) urmărește declinarea, articolul, pronumele, verbul, prepoziția și conjuncția, iar lexicul (p. LXXIII-LXXIV) prezintă puțin numeroasele influențe rutene, ungurești și germane asupra graiului maramureșean, alături de unele evoluții semantice mai semnificative.

Câteva aspecte caracteristice (p. LXXIV-LXXV) înfățișează sincron trăsăturile poeziei maramureșene care se regăsesc și în alte regiuni, iar capitolul *Considerațiuni asupra textelor* (p. LXXV-LXXVI) declară scopul cercetării – culegerea textelor reprezentative –, modalitatea asumată – „am căutat să redau în tocmai originalul auzit din viu grai” (p. LXXV) – și forma de transcriere a textelor.

Etnografia istorică a Maramureșului (p. LXXVII-LXXXIII) este urmată îndeaproape de textele propriu-zise (p. 3-175): 254 de *doine* (p. 3-55), 63 de *strigături* (p. 57-63), 4 *orații de nuntă* (p. 65-68), 8 *bocete* (p. 69-71), 24 de *colinde* (p. 73-81), 6 *rugăciuni* (p. 83-85), 50 de *balade* (p. 87-124), 30 de *descânțece* (p. 125-144), 53 de *cimilituri* (p. 145-148), 3 *jocuri de copii* (p. 149-150), 1 *basm* (p. 151-152), 14 *tradiții și legende* (p. 153-159), 35 de *datini, credințe, superstiții* (p. 161-167), 24 de *povestiri cu privire la viața de astăzi* (p. 169-173). *Muzica populară* (p. 176-180) este completată de *Piesa teatrală a nașterii lui Isus Hristos* (p. 182-201).

La final, cartea vine în ajutorul publicului receptor cu indicații de toponimie (p. 202-211) și de onomastică (p. 211-212), cu un glosar (p. 213-237), un *adaus* (p. 238), îndreptări (p. 238-239) și un indice cuprinzând cele 30 de sate cercetate (p. 240), pentru a culmina cu XXII de planșe – fotografii la care se face referire pe tot parcursul studiului monografic. Ultima, ca o imagine atotcuprinzătoare, este harta Maramureșului la o scară de 1/400.000.

Prefațatorul remarcă faptul că, „prin vastitatea zonei cercetate, prin semnalarea și descrierea fenomenelor lingvistice și etnografice”, studiul *Graiul și folklorul Maramureșului* devine „un model demn de urmat” și, putem adăuga, un instrument de lucru indispensabil deopotrivă specialiștilor și celor ce se inițiază în studiul istoriei limbii. Totodată, el oferă un argument în plus pentru unitatea lingvistică și etnogenetică a românilor.

De aceea, actuala ediție, care înseamnă repunerea în circulație a studiului sub forma sa primară, se constituie într-un demers legitim și de certă utilitate științifică.